

**Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

ВОЛОЩУК Юлія Олександрівна

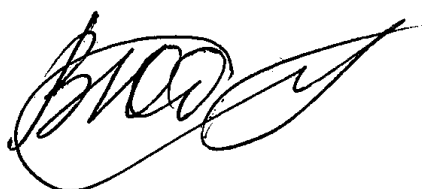
УДК 821.161.2:82-31«1895/1973» Гжицький

ПОЕТИКА РОМАННОЇ ПРОЗИ ВОЛОДИМИРА ГЖИЦЬКОГО

10.01.01 – українська література

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі української літератури Інституту української філології та літературної творчості імені Андрія Малишка Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
ЛПНИЦЬКА Інна Миколаївна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
доцент кафедри української літератури

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
КІРАЛЬ Сидір Степанович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
професор кафедри української, англійської
і латинської мов імені М.О. Драй-Хмари;

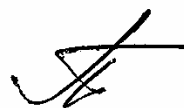
кандидат філологічних наук,
КЛЕЙМЕНОВА Тетяна В'ячеславівна,
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка,
старший викладач кафедри української мови,
літератури та методики навчання

Захист відбудеться «29» грудня 2015 року о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.22 Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01030, м. Київ, вул. Пирогова, 9, ауд. 232.

Із дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розіслано «___» листопада 2015 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. А. Пахарєва

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження зумовлюється необхідністю сучасного об'єктивного наукового прочитання творчості письменників радянської доби, формування адекватного й повного уявлення про перебіг і здобутки національного літературного процесу ХХ ст., нагальною потребою переосмислення стереотипів тоталітарної епохи. Тільки в цьому випадку стає можливим неупереджене поцінування унікальності творчого досвіду замовчуваних або тенденційно потрактованих мистецьких постатей. Залишаються пріоритетними завдання осягнення автентичних векторів розвитку та функціонування епіки ХХ ст., типологічних різновидів, закономірностей, динаміки й модифікацій національного роману як специфічного художнього узагальнення естетично-мистецького руху доби та творчих інтенцій письменника.

У цьому контексті важливе значення має дослідження романного доробку Володимира Гжицького (1885 – 1973), представника трагічного покоління митців 20 – 30-х рр. ХХ ст., твори яких «з найбільшою ретельністю вимивалися з літературного процесу» (Я. Гординський), воркутинського в'язня, свідка хрущовської відлиги, предтечі шістдесятників, автора романів «Чорне озеро» (1929, 1957), «Захар Вовгура» (1932), «У світ широкий» (1960), «Великі надії», «Ніч і день» (1963), «Опришки» («Довбуш», 1933, 1962), «Слово честі» (1968), «Кармалюк» (1971).

В українському літературознавстві відсутнє цілісне аналітичне осмислення романної творчості В. Гжицького, яка до поч. 2000-х рр. фактично залишалася поза науковим простором. Вульгарно-соціалістична критика 1920 – 30-х рр. упереджено оцінила епічний доробок письменника, закидаючи йому націоналістичні перекручення та ворожість до основних принципів комуністичного культурного будівництва. Елементи естетичного аналізу творів письменника, як і увага до деяких аспектів форми його романів, спорадично простежуються в радянському літературознавстві, починаючи з 1960-х рр. А. Халімончук, І. Дорошенко, І. Сірак, М. Родько, А. Ішук, С. Шаховський прагнули вписати творчість В. Гжицького в канони соцреалізму, тому такі компоненти поетики роману, як композиція, жанр і стиль твору, характери героїв розглядалися в ракурсі лише ідеологічної кон'юнктури. 90-ті рр. ХХ ст. ознаменувалися особливою увагою до невідомих сторінок трагічного життєпису митця, історії видання його романів. Від поч. 2000-х рр. спостерігаємо спроби включити окремі аспекти романістики В. Гжицького в дисертаційні дослідження А. Михайлової («Ерос як естетична й поетологічна проблема української прози 20 – 30-их років ХХ століття»); П. Будівського («Фольклорний і літературний образ народного героя (Олекса Довбуш): проблема історичної та художньої правди»), Л. Романенко («Устим Кармалюк як історична постать в українській літературі та фольклорі»), О. Філатової «Український роман 20 – 30-х років ХХ століття: типологія авторської свідомості»), А. Панасюк «Жанрова своєрідність прози Володимира Гжицького у контексті розвитку української прози 20 – 30-х рр. ХХ ст.». Однак поза

увагою критики лишилися такі особливості поетики митця, як системність романного мислення, специфіка втілення авторської концепції людини і світу, жанрово-стильові особливості романістики тощо.

Романістика письменника відображає літературну ситуацію цілої епохи в Україні – 1920 – поч. 1970-х рр. – із її втратами та здобутками, ідейністю та стильовою парадигмою. У цьому сенсі вивчення жанрових модифікацій великої прози митця, специфіки експериментування з модерними тенденціями, зокрема неоромантизму, імпресіонізму, експресіонізму, неореалізму, екзистенціалізму, поєднання національної проблематики з елементами соцреалізму, мистецької довершеності, питомої художньої образності з документалізмом, публіцистичною нарисовістю, своєрідності трансформації особистого життєвого досвіду у творчість тощо є важливою складовою цілісного осмислення діалектики національної літератури ХХ ст. Романи В. Ѓжицького є ключем до розуміння складнощів доби тоталітаризму, катастрофічних наслідків радянської асимілятивної політики, трагічності буття сучасників, а також минулого, історичних процесів, пов'язаних із боротьбою за свободу людини й народу. Такі особливості романного дискурсу епіка роблять його велику прозу незаперечно цінною та вартою дисертаційного дослідження. Вивчення поетики романної прози письменника сприятиме більш повному й адекватному розумінню літературного процесу та діалектики українського роману 20 – 70-х рр. ХХ ст. у цілому.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації пов'язана з проблематикою наукового напрямку кафедри української літератури Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова «Шляхи розвитку української літератури XVII – ХХ століть» і затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 13 від 27 травня 2010 року) та Координаційною радою Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка (протокол № 4 від 22 червня 2010 року).

Мета роботи – дослідити в діахронічному плані поетикальні особливості романної прози В. Ѓжицького як цілісну систему художнього мислення митця, яка водночас є частиною більш масштабної художньої системи – романного дискурсу 20 – 30-х, 50 – 70-х рр. ХХ ст.

Для реалізації цієї мети слід вирішити такі дослідницькі **завдання**:

- окреслити термінологічну парадигму поняття «поетика» як системно організованої цілісності художнього твору;
- простежити етапи наукового пізнання творчості митця в контексті аналізу поетикальних особливостей його романної прози;
- виявити особистісні, соціально-політичні та власне мистецькі фактори формування художнього світобачення В. Ѓжицького, окреслити еволюцію романного мислення автора;
- дослідити полівалентність романної форми як провідну жанровотвірну ознаку великої прози митця;
- висвітлити жанрово-структурні, стильові особливості та поетикальні доміанти романної епіки В. Ѓжицького в просторі української романістики

20 – 70-х рр. ХХ ст.;

– здійснити системний аналіз психологізму як основи творення характерів, хронотопу, пафосу, мотивів, образів-символів у романах письменника.

Об'єкт дослідження – рівні поетикальної системи романістики В. Гжицького у їх функціональній взаємодії.

Предметом дослідження є своєрідність поетики романів В. Гжицького «Чорне озеро», «Захар Вовгура», «У світ широкий», «Великі надії», «Ніч і День», «Опришки» («Довбуш»), «Слово честі», «Кармалюк» у контексті української романістики 20 – 30-х, 50 – 70-х рр. ХХ ст.

Теоретико-методологічну базу дослідження становлять праці українських та зарубіжних науковців, присвячені питанням поетики, системного та структурно-семантичного аналізу літературного твору (М. Бахтіна, М. Гея, Л. Гінзбург, Р. Гром'яка, М. Гуменного, В. Жирмунського, Г. Клочека, М. Кодака, Н. Копистянської, Д. Лихачова, Ю. Лотмана, М. Полякова, Г. Поспєлова, О. Потебні, А. Темірболат, А. Ткаченка, Б. Томашевського, В. Топорова, І. Франка й ін.), психоаналізу, біографізму та психоавтобіографізму як основи творчих інтенцій автора (Н. Зборовської, С. Михиди, Ш. Сент-Бева, З. Фройда, Е. Фромма, К. Юнга), теорії та історії романного жанру (С. Андрусів, О. Астаф'єва, Н. Бернадської, Т. Бовсунівської, Б. Грифцова, Д. Затонського, В. Кожінова, М. Наєнка, Л. Новиченка, Х. Ортега-і-Гассета, Л. Ромашенко та ін.), розвитку української літератури 20 – 70-х рр. ХХ ст. (В. Агеєвої, Т. Гундорової, В. Дончика, М. Жулинського, І. Ільєнка, Ю. Коваліва, Ю. Лаврінєнка, Ю. Маринєнка, Р. Мовчан, Д. Наливайка, С. Павличко, Л. Сєника, В. Хархун, М. Шкандрія та ін.).

У роботі застосовано описовий, культурно-історичний, компаративний, біографічний, психобіографічний, системний, структурно-функціональний **методи** дослідження, поєднання яких забезпечує об'єктивне осягнення поетикальної системи романної прози В. Гжицького, надає роботі комплексного характеру. Звернення до описового методу дозволило здійснити рецепцію науково-критичної літератури, присвяченої дослідженню прози В. Гжицького, і літературознавчих праць із питань поетики. Біографічний метод уможливив з'ясування джерел образів та мотивів, сюжетних ситуацій, змодельованих у творах митця, психобіографічний – забезпечив розкриття специфіки авторського світогляду, аналіз поетики прози в руслі осмислення неповторності його особистості, яка породжує художню унікальність творів митця. Використання системного методу зумовлено установкою на функціонування художнього твору як системно організованої цілісності. Структурно-функціональний метод став основою для аналізу структурних рівнів поетики романів. Культурно-історичний метод дозволив розглянути творчість письменника в контексті літературної епохи, соціального й регіонального середовища, виявити відповідність естетичної концепції, художніх особливостей прози В. Гжицького літературному контексту доби. За допомогою компаративного методу твори митця вписано в літературний контекст.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що

- уперше системно осмислено романну прозу В. Гжицького в контексті його життєтворчості та літературної доби 1920 – поч. 1970-х рр.;
- наголошено на ознаках стильового та жанрового синтетизму в прозі письменника;
- простежено біографічні та психобіографічні основи не лише прозоро автобіографічної трилогії «У світ широкий», «Великі надії», «Ніч і день», а й усієї творчості митця;
- уперше науково осмислено специфіку роману «Захар Вовгура», що дало змогу створити цілісну концепцію романної спадщини письменника;
- у світлі сучасних літературознавчих теорій детально проаналізовано хронотоп, характери героїв, екзистенційні мотиви та образи-символи в романах як цілісну системно взаємодіючу поетикальну єдність романістики В. Гжицького.

Практичне значення дисертації визначається тим, що її матеріали можуть бути використані при читанні нормативних історико-літературних лекційних курсів, спецкурсів та спецсемініарів з історії української літератури ХХ ст. У дисертації систематизовано відомості про життя і творчість В. Гжицького, її результати можуть бути важливими для розуміння історії українського роману ХХ ст., модифікацій загальних законів поетики, її чинників і ресурсів в індивідуальному вияві.

Апробація матеріалів дослідження відбувалася під час участі у всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях: Міжнародна наукова конференція «Мариністика в художній літературі» (Бердянськ, Бердянський державний педагогічний університет, Інститут філології та соціальних комунікацій, 9 – 10 вересня 2010 р.); Всеукраїнська наукова конференція «Творчість В. Підмогильного на тлі Розстріляного Відродження» (Дніпропетровськ, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, 17 – 18 лютого 2011 р.); Міжнародна наукова конференція «Топос тварини як антропологічне дзеркало» (Київ, Київський національний лінгвістичний університет, 24 – 25 березня 2011 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Художня література і екзистенціальна філософія» (Переяслав-Хмельницький, 14 – 15 квітня 2011 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки» (Київ, Київський університет імені Бориса Грінченка, 20 квітня 2011 р.); Міжнародна наукова конференція «Українська література в загальноєвропейському контексті» (Ужгород, Ужгородський національний університет, 10 – 11 травня 2011 р.); II Всеукраїнська науково-методична конференція «Літературне краєзнавство: проблеми, пошуки, перспективи» (Полтава, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, 18 – 19 травня 2011 р.); Міжнародна наукова конференція «Мова – література – культура в контексті національних взаємозв'язків» (Бердянськ, Бердянський державний педагогічний університет, Інститут філології та соціальних комунікацій, 24 – 25 травня 2011 р.); Всеукраїнська наукова конференція «Периферійні та місцеві ідентичності в літературі»

(Миколаїв, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, 27 травня 2011 р.); XI Міжнародна конференція молодих учених (Київ, Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, 15 – 17 червня 2011 р.); I Міжнародна науково-практична конференція «Мультидисциплінарні академічні дослідження і глобальні інновації: гуманітарні та соціальні науки» 2015 р.).

Публікації. Основні положення й результати дисертації викладено в 15 статтях, 10 із яких розміщено в наукових фахових виданнях України, а 2 – у зарубіжних наукових виданнях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 219 сторінок, основний текст – 193 сторінки. Список використаних джерел охоплює 287 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, її наукову новизну і зв'язок із науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету, завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження; окреслено теоретико-методологічну основу та охарактеризовано методи дослідження; пояснено теоретичне та практичне значення роботи, подано відомості про апробацію результатів дисертації.

Перший розділ – *«Теоретичні засади та проблеми вивчення поетикальної системи романів В. Гжицького»* – має методологічний та історіографічний характер.

У підрозділі 1.1. – *«Поетика романної прози письменника як цілісно-системне явище»* – здійснено теоретико-історичний аналіз дефініцій поетики у вітчизняному та зарубіжному літературознавстві, на основі якого поетику артикульовано як художню організацію, комплекс, єдність усіх змістових і формальних складників кожного твору чи творчості митця, котрі цілісно працюють на вираження авторської ідеї. На основі концепцій Г. Клочека, М. Кодака виведено загальну будову поетики романної прози В. Гжицького: у підґрунті його доробку лежать певна художньо-філософська ідея автора (домінанта) та низка творчих принципів, яким у межах усієї романної творчості митця та в межах окремих романів підпорядковуються взаємопов'язані підсистеми (компоненти, рівні), котрі складаються з менших компонентів та елементів і взаємодіють. До таких взаємодіючих рівнів відносимо жанрово-стильову підсистему художнього твору та підсистему «людина і світ», що реалізується в хронотопі, характерах героїв, комплексі екзистенційних мотивів та проблем, системі образів-символів.

У підрозділі 1.2. – *«Поетикальні особливості романної прози В. Гжицького в літературно-критичному та історико-літературному дискурсі»* – виокремлено три етапи літературно-критичних дискусій навколо творчості епіка: 1929 – поч. 30-х рр. ХХ ст.; кінець 50 – 70-і рр. ХХ ст.; 90-і рр. ХХ – поч. ХХІ ст. У перший період гостру реакцію критики викликали

національна та інтимно-еротична жанрові складові роману «Чорне озеро» (1929). У другий період активізація критики пов'язана з «поновленням» митця в літературі після заслання. У статтях С. Шаховського, А. Халімончука, М. Родька та ін. розглянуто автобіографічну природу творів «У світ широкий», «Великі надії», проблематику романів «Чорне озеро», «Опришки», «Кармалюк». На початку третього періоду (1990-і рр.) з'являється низка біографічно-мемуарних студій В. Мельника, Р. Лубківського та ін. Початок ХХІ ст. відзначається науковим підходом до епіки В. Гжицького, порушуються питання національного пафосу та специфіки інтимного в романі «Чорне озеро» (С. Журба, А. Михайлова), взаємодії історичних фактів та домислу у творенні образу Довбуша (П. Будівський), місце роману «Кармалюк» в українській «кармалюкіані» ХІХ – ХХ ст. (Л. Романенко), жанрової природи романів (Н. Колошук, А. Панасюк).

Другий розділ – «Творчість В. Гжицького у зв'язках з історико-літературними реаліями 20 – 70-х рр. ХХ ст.» – висвітлює суспільно-історичні, морально-етичні та власне мистецькі умови, у яких формувався В. Гжицький як письменник, його творчість розглянуто також під кутом зору автобіографізму та психобіографізму.

У підрозділі 2.1. – **«Еволюція художньо-естетичного мислення В. Гжицького-романіста»** – виділено чотири етапи життєтворчості митця. Підкреслено здобутки харківського періоду (1920 – 1933): активна участь у художньому процесі 1920 – 1930-х рр., здобуття реноме талановитого прозаїка, які поєдналися з ярликом «націонал-фашиста», арештом і таборами, що викликало страх письменника перед тоталітарною владою в 1950 – 1970-х рр. та внутрішню самоцензуру. Простежено етапи становлення художнього мислення митця від лірика, творця малих і середніх епічних форм – до романіста, естетичну еволюцію від традиційної до модерної манери письма.

З'ясовано, що в дебютному романі «Чорне озеро» (1929) виявилися дві яскраві літературні тенденції 1920 – 1930-х рр.: на змістово-підтекстовому, змістово-концептуальному рівнях (чітка алюзія на злободенні проблеми України) та жанрово-композиційному й образно-стильовому (рух до стильової синтетичності, різних видів наративності). Коло національних, соціальних, релігійних, філософських проблем, психологізм, увага до сексуально-еротичної сфери буття зближує «Чорне озеро» з творами М. Хвильового, В. Підмогильного, Є. Плужника, М. Івченка, В. Петрова та ін.

Роман «Захар Вовгура» (1932), як і романи «В степах» С. Божка, «Завойовники надр» Д. Гордієнка, «Кварцит» О. Досвітнього та ін., позначений зверненням до робітничої тематики. Цей роман переламний у творчості В. Гжицького: хоча він зберігає ознаки модерності – притчевість, неоромантичний компонент, психологізм, за формальними ознаками (індустріально-колгоспний жанр) та тематикою (зображення праці та побуту шахтарів і їх товаришів-колгоспників, викриття «шкідників») наближається до канонів соцреалізму. Важливе значення в українському літературному процесі 1930-х рр. мав роман «Довбуш» (1933), що сприяв збереженню й оновленню традицій історичної романістики.

Пострепресійний, львівський період творчості (1957 – 1973) характеризується посттравматичною свідомістю письменника, що демонструє й персонифікація його творів. Підкреслена важливість підтексту, що приховав справжні емоції та думки автора. Так, історична епоха романів «Опришки» (1962) та «Кармалюк» (1971) стає алюзією задушливої атмосфери тоталітарного режиму. Хоча все частіше в твори В. Гжицького проривався соцреалістичний наратив, вони не позбавлені модерних ознак. Прагнучи вписатися в новітній літературний процес, митець водночас повертається до еротичних, урбаністичних мотивів, екзистенційної проблематики 1920 – 1930-х рр. Жанровий спектр трилогії «У світ широкий», «Великі надії», «Ніч і день» (1960 – 1963) утримує ознаки роману-епопеї, актуального у вітчизняній та еміграційній літературі. Окрім того, ці романи демонструють тенденції національної автобіографічної епіки та тюремно-табірної прози 1960-х рр. Роман «Слово честі» (1968) наближається до роману виховання, популярного в українській літературі попередньої доби.

У підрозділі 2.2. – *«Жанрово-стильова парадигма великої прози В. Гжицького»* – детально проаналізовано жанрові та стильові компоненти романів митця та їх взаємодію, функціонування на різних рівнях художнього твору – ідейному, проблемному, образному тощо.

Визначено синтетичний характер роману «Чорне озеро», що полягає в органічному поєднанні національного, соціального, любовно-еротичного, психологічного, пригодницького, філософського жанрових і неоромантичного, неореалістичного, імпресіоністичного, експресіоністичного стильових компонентів. Долучаючись до творчого діалогу з М. Хвильовим, М. Івченком, В. Слісаренком та ін., В. Гжицький висловив власні погляди на шляхи національного розвитку СРСР, колоніальну політику радянської Росії щодо «малих» народів, увівши свій роман у контекст антиколоніального дискурсу доби, так званих «романів опору» (Л. Сенік). Митець скористався прийомом маскуванню: негативний герой Натрус насправді є виразником авторської позиції, а Алтай – алегорією України. Роман порушує низку філософських проблем, актуальних в 1920-х рр.: єдності і боротьби старого та нового у свідомості людини, вибору особистості між життям і смертю, індивідуальним і громадським, духовною свободою і рабством, гендерної рівності чоловіка і жінки, гармонійного співіснування з природою.

Роман «Захар Вовгура» синтезує ознаки колгоспно-індустріального (шахтарського) та інтелектуального романів. Відповідно до подвійної жанрової структури соціальний сюжет роману розгалужується на дві лінії, котрі символізують дихотомію «я» людини в тоталітарному хронотопі буття. Автор намагається дослідити соціально-політичні причини, які перетворюють людину на звіра, засуджує тоталітарну систему, що нищить особистість, підмінюючи загальнолюдські цінності класовими, виробничими. Прийом маскуванню в цьому романі полягає в поділі персонажів на «своїх» (селяни- та шахтарі-комуністи) та «чужих» (куркулі й підкуркульники, шахтарі-шкідники), наданні експліцитно негативного статусу образу Захара Вовгури, котрий імпліцитно є виразником авторської національної ідеї (не випадково він виписаний у

неоромантичній манері). Ознаки індустріального тексту (описи промислових процесів, виробничих нарад) поєднуються з модерністською поетикою (експресіоністичними студіями межових душевних станів Захара, імпресіоністичними пейзажами тощо). Це дозволяє визначити роман як соціально-психологічний із виразними національно-філософським, неоромантичним і неореалістичним компонентами.

Романи «У світ широкий», «Великі надії», «Ніч і день» побудовані на синтезі документального (автобіографічного, мемуарного, діаріушного) матеріалу та художньої вигадки, за генологічними ознаками класифіковані як художньо-автобіографічна, соціально-психологічна трилогія з ознаками епопейності та хронікальності, а за стилем – як неореалістичний із елементами неоромантизму та соцреалізму триптих. Хоча в експліцитній площині тексту автор не ототожнює себе з головним героєм, світогляд та доля персонажа свідчать про автобіографізм твору. Образ Миколи Гаєвського є водночас і проекцією авторського життєпису, і узагальненням характеру сучасника.

«Слово честі» визначено як соціально-психологічний роман виховання з автобіографічними мотивами, у якому домінує реалістичний стиль нарації з соцреалістичним пафосом. Образ Юрка Горського – це синтез долі і характерів Володимира і Степана Гжицьких, доповнений художнім вимислом. Автор розгортає картини життя Галичини зламу ХІХ – ХХ ст., часів Першої світової війни та революції (соціально-політичний жанр), але акцент робить на історії громадянського, особистісного становлення героїв (роман виховання). У романі показано два типи українців: Юрко – галичанин нової формації, воює за об'єднання України під радянською владою, його образ дещо плакатний, з ним пов'язана актуалізація політичної складової жанру; Антось – українець патріархального світогляду, В. Гжицький приділяє багато уваги його душевним сумнівам, нещасливому коханню, завдяки чому розвивається інтимно-психологічна лінія роману.

Традиційно для української історичної белетристики художня правда роману «Довбуш» («Опришки») поєднує історичну основу з вимислом та домислом. У концепції героя автор спирається більше на народні перекази та легенди, ніж на документи. Потужний фольклорний первень роману створює національний колорит, допомагає рельєфно відтворити світогляд гуцулів першої половини ХVІІІ ст., сприяє романтизації та гуманізації образу героя. Історична тема відтворена через взаємодію низки жанрових (біографічного, хронікального, національного, соціально-психологічного, любовно-еротичного, пригодницького) та стильових (неоромантичного, неореалістичного, імпресіоністичного, натуралістичного) компонентів, тому цей роман можна визначити як історико-синтетичний. У редакції 1962 р. на модерний наратив накладено соцреалістичний антураж: революційний пафос, наголос на бажанні Довбуша «рівняти світ», зміна назви роману.

«Кармалюк» – це історико-біографічний соціально-психологічний роман-хроніка, за стилем – неореалістичний із нашаруванням неоромантичних, соцреалістичних ознак. На відміну від «Опришків», у ньому перевагу надано документальності. В. Гжицький дотримується радянської версії життя

Кармалюка, за якою герой – борець за права бідноти. Мотто долі персонажа, закодоване в перефразованих рядках історичної пісні – «Я ж нікого не вбиваю, бо сам душу маю», акцентує на його християнському гуманізмі, активація ж образу «світу широкого», у якому героєві «ніде ся діти», підкреслює екзистенційне відчуття загнаності, маргінальності. Фольклорний елемент поглиблює психологізм, підкреслює неоромантичні пориви героя. Водночас уписування роману в канони соцреалізму, зокрема штучна аплікація ідеї інтернаціоналізму, невідповідний вікові атеїзм героя, акцентування класової нерівності, знижують мистецьку вартість твору.

Третій розділ – «Концепція людини і світу в романах В. Гжицького» – присвячений дослідженню специфіки моделювання характерів, душевних станів, мотивації дій героїв, середовища їх духовного та фізичного існування.

У підрозділі 3.1. – **«Психологізм як основа характеротворення, типологія героїв романної прози»** – підкреслено, що увага до внутрішнього світу людини є основою розбудови характерів у всіх романах митця. Це пояснено модерністською установкою романіста на препарування свідомості особистості, розкриття глибин підсвідомого, осмислення місця людини у світі, що є традиційним для 20 – 30-х рр. ХХ ст. Наголошено на психобіографізмі як проекції долі та характеру автора на образи героїв. Помічено, що риси характеру письменника мають не лише герої автобіографічних романів «У світ широкий», «Великі надії», «Ніч і день», «Слово честі», а й герої синтетичного роману «Чорне озеро», історичних романів «Опришки», «Кармалюк». Проаналізовано рівні романної поетики В. Гжицького, у просторі яких письменник моделює характери: соціальний, психологічний, національний, філософський. На соціальному рівні виокремлюються образи представників старої та нової формації, герої маркуються належністю до типів людини села та міста. Серед героїв нового світоглядного типу виокремлюємо тип більшовика. Із психологічної точки зору персонажі поділяються на героїв споглядального типу та «людей дії», борців-«месників». Ще один рівень, котрий детермінує світоглядні орієнтири персонажа, – етнічний (українці, ойроти, поляки, австрійці, росіяни, представники інших «малих націй», відсутні на маргінесі життя в СРСР), де антиномічні поняття «національне» – «радянське» стають визначальними в характері героя. Цілісність, життєвість персоносфери увиразнює поєднання внутрішніх та зовнішніх засобів психологізму – авторського коментування, внутрішніх монологів, діалогів героїв, міміки, жестів, психологічного портрету, пейзажу, інтер'єру тощо. Основою концепції людини В. Гжицького є переконаність у цінності людського життя, незнищенності людського духу, гідності, витривалості людини, унікальності кожної особистості.

У підрозділі 3.2. – **«Екзистенційні мотиви романістики В. Гжицького»** – термін екзистенціал потрактовано як ситуацію людського буття, що пов'язана переважно з межовими й трагічними проявами й породжує глибинну зміну стратегій і смислів існування. Хоча прямих свідчень про систематичний інтерес В. Гжицького до екзистенц-філософії немає, вона здійснила опосередкований вплив на романне мислення митця, чий ранній період творчості (1926 – 1932)

збігся в часі з її зародженням, а другий (1950 – 1970) – із розквітом, особистому ж негативному екзистенційному досвіду сприяли участь у Першій світовій війні, еміграція, арешти, табори, вимушене замовчування правди. Тож В. Ёжицького варто зарахувати до «стихійних» екзистенціалістів (Н. Колошук). Проаналізовано екзистенційні мотиви смерті, страху, волі до життя, надії, любові, які відіграють сюжетобудівну, характерокреаційну, ідейно-естетичну функції в романах. У назвах романів закодовано екзистенційну символіку.

У підрозділі 3.3. – *«Часопросторові координати буття героїв»* – наголошено на полілозі хронотопів у корпусі одного тексту та всієї творчості романіста. У романі «Чорне озеро» сюжетний часопростір є соціально-історичним, топографічним. Це переважно Алтай, представлений різноманітними топонімами – Чемал, Бійськ, Бія, Катунь, Кара-Кол. Особистісний, персонажний хронотоп неоднорідний, психологічно насичений. Авторський хронотоп є метафізичним, філософським. В образі Алтаю, що народився в часи богів і богатирів і досі береже код золотої культури предків, тісно переплетені романтизовані міфологічний та національний хронотопи. Важливими в національному контексті є топоси озера, ріки, гір, дому. Типовий російський простір (Московщина) реалістичний, убогий. Загалом ойротський та російсько-радянський національні простори перебувають в антитетичних, контрастних відносинах: «свого», «рідного», «позитивного» / «чужого», «ворожого», «негативного».

Сюжет роману «Захар Вовгура» розгортається в с. Святенькому та на Буденівській рудоуправі поблизу м. Сталіно. Часові координати сюжету – 1920-і рр. В. Ёжицький надає робітничому місту реалістичних ознак: елементами сюжетного простору є степ, заводи, шахти, робітничі домівки, приміщення парторганізацій. Радянський хронос увиразнено соціально-політичними неологізмами – «комнезам», «райком», «колективізація», «колгосп», «радвлада». Особистісний хронотоп Захара пов'язаний з топосами міста, села, шахти. Топос Сталіного показаний через сприйняття героя як уособлення духовної й економічної бідності, ворожості й увиразнений образом шахти – символу наступу хаосу соціалістичної політики на звичне життя.

Широкий історичний час та простір охоплює сюжетний хронотоп трилогії «У світ широкий» – «Великі надії» – «Ніч і день». Дія першого роману розгортається в Галичині в 1914 – 1918 рр., а за допомогою прийому ретроспекції наратор відсилає читача до подій 1904 – 1905 рр. Історичний хронотоп другого роману – це Харків 20 – 30-х рр. ХХ ст., маркований прикметами часу: НЕП, колективізація, смерть Леніна, утиски церкви, ударне виробництво, доноси. У трилогії співіснують хронотопи двох Україн – західної та східної, між якими балансує особистісний хронотоп Гаєвського. Світогляд героя трагічно розірваний між топосами села, дому (символ малої батьківщини) та міста (символ радянської). Проаналізовано культурну, соціально-політичну, природно-ландшафтну, предметно-просторову, емоційну складові міського топосу, обґрунтовано його сюжетотворчу, характеротворчу, історико-фактографічну, ідейно-естетичну функції. Історичний, сюжетний хронотоп роману «Ніч і день» – «далека Північ», радянські табори 1930 – 1950-х рр.

Топос табору є з'єднувальною ланкою між реальним і духовним буттям Миколи, має кілька складових і виконує в романі численні функції.

Сюжетний часопростір історичних романів – це Гуцульщина першої половини XVIII ст. в «Опришках» та Україна як частина Російської імперії першої половини XIX ст. в «Кармалюку», які постають у численних топосах українських міст і сіл. Національний хронотоп сягає у творах далекого майбутнього, у якому, як сподівається наратор, Україна стане незалежною. З погляду сюжетного та персонажного хронотопів важливим є топос гір у романі «Опришки» – це місце, де живе воля людини, де герої можуть знайти себе в близькості до природи, антитетично якому постають доли – символ рабського впокорення, виснажливої праці. Особистісний, персональний хронотоп роману «Кармалюк» увиразнюється топосом в'язниці. Важливу сюжетну та характеротворчу функції виконує топос дороги: прямуючи в Сибір, Кармалюк учиться виживати в складних умовах, роздумує про соціальний устрій світу, мету свого життя.

У **висновках** узагальнено та систематизовано основні положення й результати дослідження:

1. З'ясовано, що історичні та мистецькі реалії доби, складні обставини особистого життя вплинули на формування романного мислення митця, унесли суттєві корективи в поетику жанру та стилю його великої прози. Психосвіт В. Гжицького характеризується роздвоєністю, вимушеною полярністю між справжніми та демонстрованими життєвими орієнтирами: любов'ю до України та підпорядкуванням комуністичній ідеології, ненавистю до фальшу та страхом перед радянською владою, що позначилося на диференціації творчості письменника. Своєрідним метатекстом великої прози В. Гжицького стали його особистість та життєпис. Центральний мотив творчості В. Гжицького виявляється в переконанні автора в цінності екзистенції, честі, витривалості, незнищенності духу людини. Така концепція людини стала ключовою в художній організації текстів, поєднанні всіх змістових і формальних складників його романістики.

2. Визначено поетикальні доміанти романістики письменника: ліризація та психологізація наративу, схильність до драматизації сюжетів, трагічної розв'язки; документальність та хронікальність викладу; увага до національної, метафізичної та інтимної складової буття, жанрово-стильовий синтетизм; історіософічність; фольклоризм, символізація простору, імпліцитність підтексту; антимілітарний пафос; світоглядна ідентична дихотомія національне (рідне) / радянське (чуже); автобіографізм і психоавтобіографізм; авторемінісценції.

3. У жанровій парадигмі простежено такі різновиди романів, як синтетичний, індустріально-колгоспний, історичний, автобіографічний. Детальніший аналіз виявив функціонування в жанрово-стильовій підсистемі національного (політичного), соціально-психологічного, інтимного (любовно-еротичного), пригодницького, побутового та неоромантичного, реалістичного, неореалістичного, імпресіоністичного, експресіоністичного, соцреалістичного

компонентів, що часто поєднуються в межах однієї форми й свідчать про полівалентність роману В. Гжицького.

4. Доведено, що творчість В. Гжицького 1920 – 1930-х рр. уписується в парадигму модерністського роману цієї доби, який у своїй основі заперечує народницько-реалістичні традиції, акцентуючи на суб'єктивності, стильовій синтетичності, трансформації елементів екзистенційної, неоромантичної, неореалістичної, імпресіоністичної, експресіоністичної естетики. Ці жанрово-стильові доміанти виявилися в першому синтетичному романі «Чорне озеро» (1929), котрий доповнив дискурс інтелектуально-психологічної, проблемної прози. Творчість 1950 – 1970-х рр. демонструє «феномен закритого обличчя» (М. Жулинський), дуалістичність художньої свідомості митця, кореляцію естетичних принципів ідеологічними постулатами тоталітарного режиму. Стильовий діапазон романів цієї доби під впливом пропагандистської риторики звужується (від неоромантичної до соцреалістичної естетики), посилюється імпліцитність тексту, використання «езопової мови», «маскування».

5. Констатовано, що роман «Захар Вовгура» (1932) став переломним у творчості письменника: уперше відчутний психологічний злам, викликаний репресіями, що позначилося на посиленні соцреалістичного наративу, обмеженні проблемного діапазону, експансії пролетарської риторики, зверненні до актуального робітничо-колгоспного жанру. Роман відзначається дихотомністю – автору ще вдається вийти за межі ідеологізації завдяки ліризації та драматизації оповіді, підтексту, символізації образів, акценту на національній, екзистенційній проблематиці, інтимно-еротичних мотивах, заглибленню в психологічний стан героїв, що дає підстави віднести твір до групи соціально-психологічних романів із виразними національно-філософським, неоромантичним, неореалістичним компонентами.

6. Поетика романів 1950 – 1970-х рр. відображає посттравматичний світогляд автора – «людини з поламаним хребтом» (І. Приходько), зумовлений арештом і засланням, наслідком чого став суворий самоконтроль, корекція романів «Чорне озеро» (1957) та «Довбуш» (1962), вихолощення національного пафосу творів згідно з соцреалістичними стандартами. Романи «У світ широкий», «Великі надії», «Ніч і день» (1960 – 1963), «Слово честі» (1968) В. Гжицького входять у річище автобіографічної прози 1960-х рр., у якій превалує художній елемент. Водночас трилогія оприявнює ознаки роману-епопеї, популярного в українській вітчизняній та еміграційній літературі 1940 – 1960-х рр. Автобіографічний роман «Слово честі» доповнює парадигму традиційної форми жанру соціально-психологічного роману виховання новим звучанням трагізму буття людини, осмисленого крізь власне авторський досвід пережитого.

7. Історичні романи В. Гжицького утілюють екзистенційний досвід митця та підкреслюють беззаперечність істини: роман – продукт епохи, що засвідчили дві редакції роману «Опришки». Перша редакція роману «Довбуш» (1933) відзначається актуальним для літератури 20 – 30-х рр. полістилізмом. Базові правки 60-х рр., які мали ідеологічну природу, наближали його до радянського канону історичного роману, що відобразилося й на назві – «Опришки» (1963), і

стосувалися кількох факторів: пріоритетність «надіндивідуальних цінностей» (В. Хархун), класовий пафос, трансформація концепції героя як тоталітарного антропологічного проекту (Довбуш – руйнач старого власницького світу), увиразнення соціального конфлікту, домінанта колективного тощо). Водночас роман зберігає певні ознаки авторської автономності: характер Довбуша не плакатний, а індивідуалізований; оточення отамана виступає колективом індивідуальностей, історичні події розгортаються в контексті любовно-еротичних мотивів, звучать історіософські проблеми духовної свободи людини, свободи українців як нації. Така ж жанрово-стилістична природа притаманна й історико-біографічному романові-хроніці «Кармалюк» (1971), у якому одновимірну монументальність тексту, постулювання колективу як мікросерцевини людського буття автор намагався урізноманітнити неоромантичними, неореалістичними, імпресіоністичними, експресіоністичними штрихами, національним пафосом.

8. Доведено, що художнє моделювання В. Гжицьким людини і світу базується на естетиці модернізму з його увагою до внутрішнього життя людини, екзистенційними мотивами й реалізується в кількох складових: соціальній, психологічній, філософській, національній. Митець показав різні психологічні типи людини (філософа, жертви, борця-месника, надлюдини), дослідив її роль у перетворенні світу та вплив історичних зрушень світового й національного масштабу на її долю й характер. Складні різнопланові взаємозв'язки людини і світу (від гармонійного співіснування – до загостреного протистояння) виявляються в різноманітних екзистенціалах – граничних ситуаціях людського буття: хвороби, смерті, самотності, любові тощо.

9. Хронотопний аналіз епіки В. Гжицького виявив, що часопростір героїв соціально-психологічних романів письменника, як і світогляд автора, має дихотомний характер, розірваний між векторами «свій, національний» (український, ойротський) та «чужий» (радянський), представлений у протиставленні вірності національним цінностям та радянзації, меншовартісності, зросійщення української людини, закодований у символах-топосах, з одного боку, дому, лісу, села, гір, ріки, озера, з іншого – у топосі міста. В історичних романах це протистояння посилене антитетичними хронотопами покірності, що реалізується в топосах дому, села, та боротьби, який символізують топоси гір, дороги. Між цими хронотопами знаходяться топос табору та в'язниці як точки часопростору, де герой зупиняється, аби зробити екзистенційний вибір, визначитися з власною національною й людською сутністю.

10. Дослідження показало, що за своїми формальними та змістовими параметрами романістика В. Гжицького дотична і до модерних інтелектуально-психологічних, синтетичних, національних інтенцій літератури Розстріляного Відродження, і до еміграційних антитоталітарних романів, і до автобіографічної, епопейної та історичної прози 1960 – 70-х рр., демонструє полівалентну здатність модерністської структури художньо синтезувати елементи реалістичної, модерністської й соцреалістичної художніх систем. У

цьому сенсі В. Гжицький – митець із оригінальною естетикою, психологією, жанрово-стильовою палітрою художньої творчості.

Основні положення дисертації викладено у таких публікаціях:

1. Волощук Ю. Романна трилогія Володимира Гжицького «У світ широкий», «Великі надії», «Ніч і день»: синтез художності і документальності / Юлія Волощук // Філологічні науки : зб. наук. праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка / за ред. Л. Л. Безобразової. – Полтава : ПНПУ, 2010. – Вип. 2 (5) – С. 83–89.

2. Волощук Ю. Жанрово-стильові особливості роману В. Гжицького «Чорне озеро (Кара-Кол)» в контексті української романістики 20 – 30-х років ХХ століття / Юлія Волощук // Таїни художнього тексту (до проблеми поетики тексту) : зб. наук. праць / ред. кол. Н. І. Заверталюк (наук. ред.) [та ін.]. – Дніпропетровськ : Пороги, 2011. – Вип. 13. – С. 54–64.

3. Волощук Ю. Екзистенційні мотиви та стани людської душі в романній прозі Володимира Гжицького / Юлія Волощук // Теоретична і дидактична філологія : зб. наук. праць / за заг. ред. Г. Л. Токмань. – Вип. 10. – К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агенство», 2011. – С. 80–90.

4. Волощук Ю. Архетип води в художньому просторі роману Володимира Гжицького «Чорне озеро (Кара-Кол)» / Юлія Волощук // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія : Лінгвістика і літературознавство : міжвуз. зб. наук. статей / гол. ред. В. А. Зарва. – Бердянськ : БДПУ, 2011. – Вип. 24. – Ч. 4. – С. 16–175.

5. Волощук Ю. Національна ідентичність героїв та художнє моделювання часопростору в романній прозі Володимира Гжицького / Юлія Волощук // Наукові праці : науково-методичний журнал. – Т. 166. Вип. 154. Філологія. Літературознавство. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2011. – С. 31–36.

6. Волощук Ю. «Розчарований, втомлений, самотній...»: Автобіографічна та психобіографічна основа образу старого лося в оповіданні «Лось» В. Гжицького / Юлія Волощук // Філологічні науки : зб. наук. праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка / за ред. Л. Л. Безобразової. – Полтава : ПНПУ, 2011. – Вип. 8. – С. 47–52.

7. Волощук Ю. Топос міста в романі «Великі надії» В. Гжицького / Юлія Волощук // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (філологічні науки) / гол. ред. В. С. Курило. – Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. – Ч. 1. – № 6. – С. 16–22.

8. Волощук Ю. Топос табору в романі «Ніч і день» В. Гжицького / Юлія Волощук // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : зб. наук. праць / відп. ред. І. В. Сабадош. – Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2011. – Вип. 15. – С. 52–56.

9. Волощук Ю. Жанрово-стильові особливості історичної епіки В. Гжицького: «Опришки» («Довбуш»), «Кармалюк» / Юлія Волощук // Вісник

Запорізького національного університету : зб. наук. праць. Філологічні науки. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2012. – № 3. – С. 52–64.

10. Волощук Ю. Модифікації історичного жанру в романній прозі Володимира Гжицького / Юлія Волощук // Літературознавчі обрії. Праці молодих учених : зб. наук. праць. – К. : Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка, 2014. – Вип. 19. – С. 99–105.

11. Волощук Ю. Любовно-еротичний компонент романної прози Володимира Гжицького / Юлія Волощук // Молодий учений : науковий журнал. – 2015. – № 9 (24). – Ч. 1. – С. 113 – 117.

12. Волощук Ю. Хронотопні особливості роману «Чорне озеро» Володимира Гжицького / Юлія Волощук // Парадигма пізнання: Гуманітарні питання. – 2015. – № 5 (8). – С. 75–96.

Додаткові публікації:

1. Волощук Ю. Із рідного краю – «у світ широкий»: Літературно-краєзнавчий аспект життєтворчості Володимира Гжицького / Юлія Волощук // Літературне краєзнавство : проблеми, пошуки, перспективи : зб. наук. статей / ред. кол. Степаненко М. І. [та ін.]. – Полтава : ПНПУ, 2011. – С. 67–81.

2. Волощук Ю. Національне питання в романі «Чорне озеро» Володимира Гжицького: конфлікт літературознавчих інтерпретацій / Юлія Волощук // Дослідження молодих учених в контексті розвитку сучасної науки : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (20 квітня 2011) / МОН України, ГУОМ КМДА, Київський ун-т імені Бориса Грінченка та ін. / за заг. ред. В. О. Огнев'юка [та ін.]. – К. : Київський ун-т імені Бориса Грінченка, 2011. – С. 183–186.

3. Волощук Ю. Художнє осмислення історико-політичних реалій у романній прозі В. Гжицького // Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Мультидисциплінарні академічні дослідження і глобальні інновації: гуманітарні та соціальні науки» (Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, 10 – 11 вересня 2015) : наукове видання / ред. кол. О. О. Романенко [та ін.]. – Київ : КНЛУ, 2015. – С. 189–192.

АНОТАЦІЇ

Волощук Ю. О. Поетика романної прози Володимира Гжицького. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2015.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню поетики романної прози В. Гжицького як цілісної системи. Уперше в світлі системної поетології, структурно-функціонального методу, екзистенційної філософії, біографізму та психобіографізму розглядається форма і зміст усіх романів письменника –

«Чорне озеро» (1929, 1957), «Захар Вовгура» (1932), «У світ широкий» (1960), «Великі надії», «Ніч і день» (1963), «Опришки» («Довбуш», 1933, 1962), «Слово честі» (1968), «Кармалюк» (1971). Доведено, що В. Гжицький – митець із оригінальною естетикою, психологією, жанрово-стильовою палітрою художньої творчості. Романістика митця репрезентує дихотомію модерного та соцреалістичного дискурсів, зумовлених трагічною долею письменника. Більшість його романів є полівалентними, синтетичними, оскільки поєднують у межах однієї форми декілька жанрових (соціально-психологічний, національний (політичний), любовно-еротичний, філософський, автобіографічний, індустріально-колгоспний, історичний) і стильових (неоромантичний, реалістичний, неореалістичний, імпресіоністичний, експресіоністичний, соцреалістичний) компонентів. Основні риси поетики романів В. Гжицького – ліризація й драматизація наративу, імпліцитність, символізм образів, звернення до національної, екзистенційної проблематики, інтимно-еротичних мотивів, заглиблення в психологічний стан героїв, автобіографізм.

Ключові слова: модернізм, соцреалізм, реалізм, неореалізм, неоромантизм, хронотон, синтетичний роман, історичний роман, автобіографічний роман, роман-хроніка, табірна проза, роман виховання, колгоспно-індустріальний роман, соціально-психологічний роман.

Волощук Ю. А. Поэтика романной прозы Владимира Гжицкого. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.01 – украинская литература – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова Министерства образования и науки Украины. – Киев, 2015.

Диссертация посвящена комплексному исследованию поэтики романной прозы В. Гжицкого как целостной системы. Впервые в свете системной поэтологии, структурно-функционального метода, экзистенциальной философии, биографизма и психобиографизма рассматривается форма всех романов писателя – «Черное озеро» (1929, 1957), «Захар Вовгура» (1932), «В мир широкий» (1960), «Большие надежды», «Ночь и день» (1963), «Опрышки» («Довбуш», 1933, 1962), «Слово чести» (1968), «Кармалюк» (1971). Доказано, что В. Гжицкий – автор с оригинальной эстетикой, психологией, жанрово-стилевой палитрой художественного творчества. Его романістика представляет дихотомію модернистского и соцреалистического дискурсов, обусловленных трагической судьбой писателя. Большинство его романов являются полівалентными, синтетическими, поскольку сочетают в пределах одной романной формы несколько жанровых (социально-психологический, национальный (политический), любовно-эротический, философский, автобиографический, индустриально-колхозный, исторический) и стилевых (неоромантический, реалистичный, неореалистичный, импрессионистический, экспрессионистический, соцреалистический) компонентов. Основные черты поэтики романной прозы В. Гжицкого – лиризация и драматизация нарратива,

имплицитность, символизм образов, обращение к национальной, экзистенциальной проблематике, интимно-эротическим мотивам, углубление в психологическое состояние героев, автобиографизм.

Ключевые слова: модернизм, соцреализм, реализм, неореализм, неоромантизм, хронотоп, синтетический роман, исторический роман, автобиографический роман, роман-хроника, лагерная проза, роман воспитания, колхозно-индустриальный роман, социально-психологический роман.

Voloshchuk Y.O. Poetics of novelistic prose by Volodymyr Gzhytsky. – The manuscript.

The thesis for the degree of Candidate of Philology in specialty 10.01.01 – Ukrainian literature – National Dragomanov Pedagogical University MP Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2015.

The thesis is devoted to complex research of poetics of novelistic prose by V. Gzhytsky as a system. For the first time the system of poetology was highlighted, structural-functional method, existential philosophy, biographism and psychobiographism was considered as well as the form and content of all his novels «Black Lake» (1929, 1957), «Zahar Vovhura» (1932), «The world today» (1960) «Great Expectations», «Night and Day» (1963), «Opryshky» («Dovbush» 1933, 1962), «Word of Honor» (1968), «Karmalyuk» (1971).

The analysis of poetic components in novelistic prose of the writer allowed the author to find out the tendency to synthesize several kinds of genre and style in one text (industrial and collective, historical, autobiographical, national (political), social, psychological, intimate (love-erotic) adventure, domestic genre and neoromantic, realistic, neorealistic, impressionistic, expressionistic, socialist-realist style components), a great attention to the inner life, to existential motifs and images and symbols, to the developing of various types of time-space that promotes a certain kind of awareness life being of heroes, to the meaning of their existence in the world can be found in all his novels and gives a philosophical and universal air to all his novels.

The central motif of novelistic works of artist that sounds like belief in the value of existence, honor, endurance, indestructibility of the human spirit was figured out, his creative principles were defined as following: the updating of literary tradition of the past by modern means; producing works which are useful to the recipient; true and accurate reproduction of reality; pretense to disguise and a certain conformism for opportunities to convey to the reader the information that must be hidden from the censors. The psychological duality of artist's tragic dissociation between love to Ukraine and adherence to communist ideology, between the hatred and falsehood obedience to the Soviet authorities was emphasized.

It is proved that a kind of metatext of V. Gzhytsky's great prose was his personality and biography, as heroes in epics more or less embody his character, attitudes, and novels are combined mutually existential death wish and will to live, creativity and destruction, despair and hope, physical confinement and spiritual freedom, love and hatred, which teetered between the author and novels combined mutually existential death wish and will to live, creativity and destruction, despair

and hope, physical confinement and spiritual freedom, love and hate, between which author himself balanced.

The dichotomy of modern and socialist-realist style of the novels was discussed, which was the result of the ambiguous artistic world of the author, which began to emerge in the heyday of modern art in the 20 – 30 years of the twentieth century, and was mutilated with the arrest and pressure of Soviet critics who demanded socio realistic «polishing» of the reality. If the first period (1920 – 1930's) of creative artist can be characterized as bold experimentation with form, bright national developing of novels, in the second period one can see partly modernist discourse and the attempt to «revive» (1950 – 1970's) realistic and socialist realism modernist canons with modernistic means (consciousness stream technique, attention to the inner world of intimate life, national and philosophical perspective).

The research showed that together with its formal and semantic parameters romance philology is correlated to the modern intellectual, psychological, synthetic, national intentions literature of the Executed Renaissance presented in prose by M. Khvyliovy, V. Pidmohylny, M. Ivchenko, V. Petrov-Domontovych, and to immigration and anti-totalitarian novels by I. Bahrianyi, U. Samchuk, V. Vynnychenko, and autobiographical, historical and epochistic novelistic prose in 1940 – 1950, 1960 – 1970 – the works by B. Antonenko-Davidovich, M. Stelmakh, A. Golovko, S. Sklyarenko, P. Zagrebelny who combined realistic populist, socialist-realist and modernist features. However, V. Gzhytsky is the artist of the original aesthetics, psychology, genre and stylistic palette in his works.

Keywords: *modernism, social realism, realism, neo-realism, neo-romantism, chronotop, synthetic novel, historical novel, autobiographical novel, novel-chronicle, camp prose, education novel, collective industrial production novel, social psychological novel.*

Підписано до друку 25.11.2015 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 прим. Зам. № 604
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.